

О. І. Божок

викладач кафедри теорії та практики управління
Національного технічного університету
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СУБКУЛЬТУРИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

У статті досліджуються актуальні соціокультурні аспекти становлення і розвитку публічного управління. Акцентується на формуванні корпоративної культури публічного управління, а одним з основоположних факторів її творення виокремлено адміністративну субкультуру.

Ключові слова: публічне управління, корпоративна культура, адміністративна субкультура, державна служба, бюрократія, медіація.

Постановка проблеми. У громадянському суспільстві публічне управління як суспільне явище являє собою систему специфічних соціально-управлінських відносин, які продукують пошуки конструктивної соціальної взаємодії на засадах творення регулятивних механізмів суспільних взаємозв'язків, концентруючи духовно-культурний, соціально-економічний, науково-технічний і людський потенціал суспільства. Публічне управління як нова парадигма державотворення покликана вдосконалити відносини суб'єкта та об'єкта управління, вдосконалити їх зміст і форми, відновити діалоговий комунікативний зв'язок.

Сучасні дослідження напрямів перетворення інститутів держави зосереджені переважно на управлінських та економічних складниках, зокрема здійснюються структурні, організаційні, функціональні зміни публічної сфери управління, але, на нашу думку, більш глибокі наукові дослідження виокремлюють проблематику соціокультурної сфери державної служби. Соціокультурний вимір функціонування державної служби репрезентує аксіологічний зріз державно-службових відносин, які виступають елементом корпоративної культури публічного управління. В аксіологічному вимірі корпоративність нині трансформується швидше за ментальність, тому актуальною постає праксеологічна функція творення культури та етики

публічного управління, нових соціальних стандартів і зразків комунікативних практик, де були б враховані сучасні тенденції щодо європейської інтеграції у взаємодії з металними особливостями нації.

Корпоративний характер функціонування державної служби у аксіологічному вимірі професійної служби (служіння) інтересам держави та громадянського суспільства відтворює норми професійної етики державного службовця та зумовлені ними соціальні комунікації. У цьому визначенні соціокультурний вимір професійної діяльності державних службовців представлений адміністративною субкультурою.

Адміністративна субкультура – феномен складний і багатогранний, він являє собою аксіологічну та комунікативну платформи професійної діяльності державних службовців. Адміністративна субкультура репрезентує сукупність соціальних механізмів з адаптації інституту державної служби до соціально-управлінських трансформацій системи державного управління в умовах самозбереження субкультури бюрократії з метою корпоративного супротиву чи пристосування соціальним інноваціям громадянського суспільства.

Адміністративна субкультура фіксує соціокультурні особливості професійної групи службовців, що інтерпретуються суспільством у різних формах суспільного діалогу. Проблемним полем у трансформаціях адміністративної субкультури є стійка вкоріненість особливих форм історичного досвіду з часів патерналізму та

адміністративно-командної моделі управління, тоді як сучасні управлінські практики дедалі більше набувають інформаційно-аналітичного характеру і формуються з нової соціально-орієнтованої та соціально-відповідальної методології публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі наукового дискурсу, серед останніх досліджень і публікацій, в яких наявні передумови щодо осмислення феномену адміністративна субкультура, варто згадати роботи науковців С.М. Серьогіна, О.В. Антонової, І.І. Хожило, які досліджували світоглядні аспекти формування культури та етики публічного адміністрування у контексті професіоналізації та стандартизації державної служби. Якісні культурні та соціально-професійні трансформації державної служби ускладнені без розгляду комунікативного простору культури державних службовців. Саме тому у науковому огляді звертаємось і до результатів досліджень української вченої С. Хаджираєвої, яка акцентує на діалогових комунікаціях у професійній площині на засадах компетентнісного підходу.

Ця стаття присвячена науковому аналізу феномену адміністративної субкультури (субкультури бюрократії) в контексті становлення і розвитку публічного управління. На нашу думку, у сучасному мережевому суспільстві превалюють складні та багатогранні соціокультурні системи, здатні до динаміки, самоорганізації та синергії, а, отже, продукують поліваріантність культурних практик. Варіативність культурних практик у системі корпоративної культури публічного управління постає суттєвим викликом на шляху до пошуків національної ідеї, яка консолідує українське суспільство в умовах аксіологічної кризи суспільства.

Мета статті – заради ґрунтовного дослідження феномену адміністративної субкультури в публічному управлінні поглибити знання про сутність феномену адміністративна субкультура та форми її буття. Отже, цілями статті є: дослідження субкультури бюрократії в умовах деаксіологізації українського соціуму; аналіз векторів субкультурної трансформації в

системі корпоративної культури публічного управління; визначення детермінуючих чинників перетворення адміністративної субкультури відповідно до запитів громадянського суспільства; формування інноваційно-орієнтованої комунікативної моделі адміністративної субкультури в контексті нової філософії публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Актуальність наукової експлікації феномену «субкультура» зумовлюється появою значної кількості субкультурних форм соціальних відносин у суспільстві. У ХХ – ХХІ ст. розшарування соціуму відбувається у прискореному темпі, колективна соціальна організація дедалі урізноманітнюється через «розмиття» соціокультурних кордонів і нестійкий стан домінуючої культури. У пошуках гармонійного та комфортного для людини аксіологічного середовища суттєвою є роль субкультури. Субкультура як духовний вимір суспільного розвитку завжди віддзеркалює якісні зміни домінуючої культури, творить аксіосферу суспільства і відповідні їй способи та форми людської діяльності, зафіксовані у культурних артефактах. У процесі соціокультурного перетворення традиційних функцій культури людство продукує своєрідний феномен багат шаровості як розмаїття об'єктивних культурних форм буття людини, завдяки чому відбувається опредмечування духовно-творчого потенціалу людини шляхом вивільнення її культуротворчої суті.

У сучасному суспільстві виникають принципово нові, культурні «шари» реальності як специфічні прояви різноманітності буття людини у спектрі культури. Вагомий науковий доробок у рефлексії багат шаровості культури створив відомий філософ, культуролог П. Гуревич. Автор у пошуках відповіді на питання: «Чому виникає множинність (розмаїття) культур», формулює тезу про «форумність культури», яку розуміє як єдність культур, засновану на культурному плюралізмі як основоположній ідеї мультикультурного суспільства. «Послідовно проведена ідея форумності культур, плюралізму історії зовсім не виключає концепції ведучої, державної лінії розвитку людства, пошуку

всесвітньої історії. Але вона містить у собі можливість певної культурної «резервації», збереження заповідних зон, усередині яких буде розгортатися специфічна культурна творчість. Не випадково чимало народів так болісно ставляться до всякого роду культурної експансії» [2, с. 23].

У контексті нашого дослідження, таким, що заслуговує на увагу, є внесок О. Науменко, яка започаткувала у науковому дискурсі філософські розвідки феномену адміністративної субкультури. За визначенням О.М. Науменко, адміністративна субкультура є «порівняно самостійним, духовним утворенням, що відноситься до загальної культури як її особливий прояв, що виражається у певному способі мислення і функціонуванні власних соціальних інститутів – систем професійної освіти та виховання, світогляду, звичаїв, традицій, неписаних норм діяльності, механізмів самозбереження і саморозвитку» [7, с. 4]. Отже, можемо зробити припущення, що саме адміністративна субкультура виконує роль культуротворчого провідника соціальних трансформацій у розвитку публічного управління.

На нашу думку, подальші наукові дослідження феномену адміністративна субкультура мають бути засновані на евристичному потенціалі міждисциплінарного та трансдисциплінарного підходів. Складність осмислення явища адміністративної субкультури полягає у тому, що субкультури є об'єктом наукового пізнання у царинах філософії, культурології та соціології, тоді як специфіка адміністрування – сфера досліджень управлінських наук. У цьому контексті міждисциплінарний підхід розвиває інтегруючі взаємозв'язки результатів досліджень, а трансдисциплінарність вирішує проблему звуженості наукових поглядів на об'єкт дослідження, вибудовуючи цілісну та уніфіковану конструкцію його теоретичного обґрунтування.

У дослідженні адміністративної субкультури як різновиду професійних субкультур нами використовується пізнавальна методологія репрезентації. Репрезентація у науковому пізнанні являє собою знакові моделі, завдяки яким суб'єкт продукує образи об'єктів пізнання – явищ і процесів. У сучасному науковому дискурсі

репрезентацію розглядають у контексті трьох наукових підходів: гносеологічного, який передбачає дихотомію суб'єкта та об'єкта наукового пізнання, епістемологічного, де протилежними «началами» наукової діяльності виступають об'єкт і продуктивне знання, та онтологічного, який обстоює соціокультурну обумовленість науково-пізнавальної діяльності (О.М. Рубанець [12], В.Л. Петрушенко [11], М. Вартофський [1], Л.А. Микешина [5], М.Б. Ямпольський [14]).

Український вчений В.Л. Петрушенко слушно зазначив: «Свідомість копіює дійсність, презентує її (відображає, фіксує, є «дзеркалом природи» тощо), або вона створює, відтворює своїми внутрішніми засобами те, що називається дійсністю; тоді те, що створюється свідомістю, постає у формі репрезентації (або у різних формах репрезентації) – деякого варіанта переробленої, відтвореної по-своєму репрезентації» [11, с. 4].

Культуролог, доктор мистецтвознавства М.Б. Ямпольський досліджує історичні аспекти репрезентації та пропонує заміщення матеріальної компоненти репрезентації на ідеалістичні образи, підкріплені уявними символами. Автор слушно розставляє акценти на мистецьких видах творчості, виокремлюючи урбаністичні репрезентації. М.Б. Ямпольський визначає естетику та її репрезентативність як соціальний механізм підтримки державної влади: «Репрезентація ґрунтується на тому, що фізичне тіло, що репрезентується, відсутнє, але його зображення стверджує свою присутність<...>неприсутність тіла влади через саму систему репрезентації ставить глядача (суб'єкта) в певні відносини з нею. Такі відносини не є відносинами фізичного насильства» [14, с. 84].

Репрезентація адміністративної субкультури як соціального явища у часо-просторовому вимірі являє собою модифіковану систему ретроспективних уявлень про минулий суспільно-історичний досвід національного державотворення (функціонування бюрократії, партійної номенклатури, державних службовців із часів незалежності України); сучасних проєкцій майбутнього, перспективного світобачення реалізації практик публічно-

го управління, і трансспективного аналізу як сукупності поглядів, в яких визначений часовий відрізок суспільного поступу розуміється як точка відліку у взаємопроникненні просторово-часових «схематизмів» соціально-історичного досвіду. Темпоральність репрезентації є своєрідним часовим виміром, в якому смислові значення є усталеними нормами буття, а їх істинне значення може швидко змінюватися, особливо в епоху панування мережевих систем, які детермінують розщеплення цілісного культурного простору інформаційного суспільства.

Мережевість як провідна ідея інформаційного суспільства є преференцією універсальної соціальної структури, яка представлена мозаїчністю проявів субкультурних сегментів. Актуальними стають такі соціальні виклики людству, як збереження культурної єдності нації, формування світоглядного значення суверенітету як преферентної цінності конституційного ладу, становлення ідеологічного коду нації та відчуття культурної ідентичності, творення діалогової комунікативної моделі функціонування державних інституцій у контексті становлення громадянського суспільства в Україні.

Варто зазначити, що субкультура у соціально-топологічному розрізі вперше представлена І.А. Сімоновою. Субкультуру автор розуміє як феномен, що акумулює в собі просторово-часові параметри, сутності та форми трансформаційних зсувів у соціокультурній площині суспільного буття. І.А. Сімонова визначає субкультури як «вільні самоорганізуючі спільності, що виникають та існують тільки у побудові деякої спільності в акті тривалих добровільних комунікацій<...>Феномен субкультури транскультурний у способі організації спільності її учасників і являє собою глобально-локальну нестійку світову комунікативну мережу» [13, с. 9].

Репрезентативні уявлення про адміністративну субкультуру продукують виокремлення праксеологічних векторів субкультурної варіативності корпоративної культури публічного управління. Багатогранне буття субкультур експлікували у сучасному науковому дискурсі, корелюючи цей феномен у трьох аспектах:

субкультура як механізм соціалізації особистості (О.М. Науменко [7], Ю.Д. Парунова [9]); субкультура як особливий тип світогляду (А.Ю. Павлова [8]); субкультура як адаптаційний механізм культури (Г.В. Міхеєва [6]).

На основі результатів наукових розвідок вищезазначених авторів можемо констатувати, що в системі людинотворчих функцій адміністративної субкультури не вистачає наукових пошуків, де адміністративна субкультура розглядається як соціальний механізм професіоналізації державної служби. У сучасному світі існують суспільні запити на нову філософію управління, яка відрізняється від технократичного, функціонального управління у ХХ ст., скерованістю на «суспільство знань» (професіоналізацію державної служби), «інформаційне суспільство» (інформатизацію управлінських систем), «мережеве суспільство» (децентралізовані управлінські зв'язки), «відкрите суспільство» або «суспільство діалогу» (комунікативна складова частина адміністративної діяльності).

У час зміни управлінської парадигми рух сучасної адміністративної субкультури відбувається безперервно, субкультура дійсно адаптується до нових умов буття, віддзеркалюючи новітні теоретичні засади управління, але все ще суперечить цінностям громадянського суспільства у загальнолюдському контексті і не відповідає раціональному, «якісному» управлінню у конкретних практиках державного менеджменту. Управлінські трансформації державної служби у подоланні бюрократизму визначають цілеспрямований рух до системної професіоналізації державних службовців, яка репрезентована реформою управління персоналом на державній службі. У ціннісному ядрі адміністративної субкультури ми вбачаємо професійні репрезентації як такі, що ілюструють інтегральний комплекс морального стимулювання на основі принципів державної служби як професійної діяльності та особистісних мотивів, переконань, уявлень символічного та образного характеру.

Осмислення суперечностей феномену адміністративна субкультура визначається її реакцією на соціальні виклики гро-

мадянського суспільства. Нині з механізму соціокультурної адаптації сучасна адміністративна субкультура перетворюється на механізм самозбереження усталених соціокультурних зразків, що веде до появи нового для сучасності феномену «електронного бюрократизму». Бюрократизм як явище глибоко осмислив український науковець Р.І. Пашов. Автор наукового дослідження «Бюрократія та бюрократизм в хронотопі освіти» пише: «Бюрократизм характеризується винятково як стиль, спосіб управління, як негативна форма прояву службової, посадової діяльності, причому саме окремих бюрократів чи окремих органів виконавчої влади<...>Цей феномен може розвиватися – та навіть просто існувати – лише за умови, що управління цілком поглинений організацією самого процесу заради<...> процесу<...> Свідомий бюрократизм виникає на основі специфічних інтересів чиновництва, його носії складають добре організовану силу, яка є власне бюрократією, діяльність якої у всі часи чинила руйнівний вплив на суспільство» [10, с. 36, с. 83, с. 91]

На нашу думку, є тенденція до творення електронних форм бюрократизму, що продукує нові конформістські практики: професійна субкультура перетворюється на контркультуру, вбираючи її функції щодо протистояння корпоративній культурі публічного управління. Формами контркультурного буття адміністративної субкультури є імітація чиновниками аксіосфери громадянського суспільства та відтворення псевдо інновацій, підкріплених технологіями маніпулювання свідомістю громадян у процесі реформування державної служби як професійного інституту, а також надмірна політизація державної служби, що набуває майже системного характеру для вищого корпусу державних службовців.

Сучасна адміністративна субкультура позиціонує «електронно-бюрократизований» спосіб буття зі специфічними проявами формальної участі громадськості в управлінських процесах, по суті, створюючи передумови становлення нового виміру «інформаційної» відчуженості. Відчуження чиновника від чиновника у формі суб'єкт – суб'єктної взаємодії набуває

особливого значення у формуванні цілісної корпоративної культури публічного управління. Суб'єкт – суб'єктний характер інформаційної відчуженості в публічному управлінні по-новому актуалізує пошук діалогової моделі комунікацій як у системі державної служби, так і консенсусної комунікативної на рівні взаємодії з органами місцевого самоврядування, де нині панує субкультурна варіативність корпоративної культури публічного управління.

Субкультурна варіативність корпоративної культури публічного управління є її специфічною характеристикою, оскільки пронизує усі шари багат шарової мережевої культури: контркультури та субкультури. Така множинна субкультурна матриця у культурі мережевого типу – це аксіосфера комунікативних конструктів, де перетинаються, поглинають одна одну різні форми культуротворчих практик, динамічно перетворюючись на новий субкультурний сегмент. Термін «варіативність» популяризували у наукових дискусіях українські вчені Л.М. Коць-Григорчук, М.А. Бородина, Т.В. Назарова, які звертаються до проблематики «діалектної просторової конструкції», апелюючи до регіональних особливостей мовного поля української нації. На думку авторів, така широка палітра мовних діалектів яскраво ілюструє структурно-стильові сегменти, притаманні українській лінгвістиці, – виникає стилістична варіативність як рушійна сила соціокультурної динаміки в українському суспільстві. [3] Наша думка збігається з думкою науковців, які виокремлюють стилістику як чинник варіативності, і тому визначаємо субкультури як фактори диференціації корпоративної культури публічного управління. Отже, професійна субкультура державних службовців виступає чинником продукування фрагментарної, «лоскутової» варіативності корпоративної культури публічного управління.

Корпоративна культура публічного управління нині знаходиться на етапі становлення і розвитку, тому актуальним викликом постає необхідність цілеспрямованого формування позитивної динаміки варіативності корпоративної культури публічного управління, де адміністративна субкультура як менше і динамічніше культурне середовище

виконає роль спостереженого комунікативного поля. Так, адміністративна субкультура продукуватиме новий формат комунікативної взаємодії та слугуватиме вирішенню проблеми суб'єкт-суб'єктної інформаційної відчуженості.

Ефективна комунікативна взаємодія має бути змодельована з урахуванням значимості похідних структур корпоративної культури публічного управління – горизонтальних і вертикальних, регіональних і місцевих субкультур. Така специфічна варіативність субкультур виводить державних службовців на новий тип комунікативної взаємодії – медіацію. Медіація у своєму функціональному призначенні є нейтральною, серединною формою сполучення аксіологічних пластів культури – субкультур, що відбиваються у матриці культурного поля, а праксеологічний сенс медіативних комунікативних практик містить спроможність акторів комунікації до складної та конфліктної взаємодії.

Медіативні комунікативні практики визначають три альтернативних рішення у межах комунікативної взаємодії: інверсію, культурний симбіоз і соціокультурну пропорційність. Інверсія вимагає пристосування субкультур до ціннісного ядра культури, а якщо конформні дії не реалізуються, субкультури зникають або набувають перетвореної форми. Другою альтернативою є культурний симбіоз, що передбачає «перехідний» період культурного поступу, де формуються субкультурні сполучення у вигляді нейтралітету, «золотої середини» шляхом нівеляції конфліктогенів – культурно-історичних якорів, міфотворчості та символізму, упередженого ставлення до іншої сторони комунікацій. Під час медіації конструктивом є тяжіння до соціокультурної пропорційності, адже соціокультурна пропорційність визначає динаміку субкультурного зсуву у бік гармонійного буття унікальних ідей, аутентичних цінностей і моралі, притаманних специфічним субкультурам.

Висновки та пропозиції. На підставі проведеного дослідження доведено, що феномен адміністративної субкультури в публічному управлінні є малодослідженим у сучасній науці, але має значну пізнавальну перспективу на засадах міждис-

циплінарного та трансдисциплінарного підходів. Методологією дослідження адміністративної субкультури є репрезентація як форма пізнання явищ, що являють себе як образний комунікативний акт. Аналіз векторів субкультурної трансформації в системі корпоративної культури публічного управління дав можливість виокремити поняття «багатошаровість», «форумність» та «варіативність культури», які перетворюють її моноліт на мережеву культуру зі специфічною матрицею субкультурних сегментів. Стилїстика субкультурних способів функціонування державної служби в системі корпоративної культури публічного управління зумовлена низкою детермінуючих чинників, адекватних запитам громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Вартофський М. Модели. Репрезентация и научное понимание / Пер. с англ.; общ. ред. и послесл. И.Б. Новика и В.Н. Садовского. – М.: Прогресс, 1988. – 508 с.
2. Гуревич П.С. Идея форумности культуры // НОВЫЕ ИДЕИ И ФИЛОСОФИИ. ЕЖЕГОДНИК Философского общества СССР. Культура и религия. – М.: «Наука», 1991. – С. 5–24.
3. Коць-Григорчук Л.М. Еволюція українського мовлення в діалектному просторі / Л.М. Коць-Григорчук // Українська мова. – 2011. – № 3. – С. 41–51.
4. Культура й етика в публічному адмініструванні: наук. розробка / С.М. Серьогін, О.В. Антонова, І.І. Хожило та ін. – К.: НАДУ, 2010. – 40 с.
5. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: [учеб. пособие] / Л.А. Микешина. – М.: Прогресс-Традиция: МПСИ: Флинта, 2005. – 464 с.
6. Міхеєва Г.В. Адаптаційна модель субкультури: соціально-філософський аспект : дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.11 / Г.В. Міхеєва ; Новосиб. держ. техн. ун-т. – Новосибірськ, 2008. – 144 с.
7. Науменко О.М. Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні : дис... канд. філософ. Наук : 09.00.03 / О.М. Науменко; Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К.Д.Ушинського. – О., 2006. – 199 с.
8. Павлова А.Ю. Мироззренческие основы субкультур в современной Рос-

- сии : автореф. ...канд. Культурології : 24.00.01 / А.Ю. Павлова ; Челяб. гос. акад. культуры и искусство]. – Челябинск, 2012. – 22 с.
9. Парунова Ю.Д. Соціалізація особистості в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства : автореф. дис... канд. філософ. Наук : 09.00.03 / Ю.Д. Парунова ; Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2006. – 20 с.
10. Пашов Р.І. Бюрократія та бюрократизм в хронотопі освіти (філософський аспект) : дис. ...канд. філос. Наук : 09.00.10 / Р.І. Пашов ; МОНМС України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К., 2012. – 173 с.
11. Петрушенко В.Л. Поняття презентації і репрезентації в епістемологічному дискурсі / В.Л. Петрушенко // Вісник нац. університету «Львівська політехніка». – 2013. – № 750: Філософські науки. – С. 3–11.
12. Рубанець О.М. Сучасні аспекти людиномірності в розвитку постнекласичної науки / О.М. Рубанець // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 05/2007. – № 2, частина 2. – С. 65–68.
13. Симонова І.А. Субкультура як соціально-топологічна проблема : автореф. дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.11 / І.А. Симонова ; Урал. федер. ун-т ім. першого Президента Росії Б.Н. Ельцина. – Екатеринбург : [б. и.], 2013. – 22 с.
14. Ямпольський М.Б. Ткач і візіонер. Очерки історії репрезентації. О матеріальному і ідеальному в культурі / М.Б. Ямпольський. – М.: Нове літературне об'єднання, 2007. – 616 с.
-

Божок О. І. Теоретичні основи адміністративної субкультури в публичному управлінні

В статті досліджуються актуальні соціокультурні аспекти становлення і розвитку публичного управління. Акцентується увага на формуванні корпоративної культури публичного управління, а одним з основних факторів її формування виділено адміністративну субкультуру.

Ключові слова: публичне управління, корпоративна культура, адміністративна субкультура, державна служба, бюрократія, медиация.

Bozhok O. Theoretical foundations of the administrative subculture in public administration

The article studies the current socio-cultural aspects of the formation and development of public administration. Attention is focused on the formation of a corporate culture of public administration, and one of the main factors of its formation is the administrative subculture.

Key words: public administration, corporate culture, administrative subculture, public service, bureaucracy, mediation.